

לבנינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תקעח
כ"ו באלול תשפ"ו
לקראת ראש השנה

”בְּנֵי צִיּוֹן יִגִּילוּ בְּמִלְכָּם”

בין שמחת ההמלכה לחרדת הדין בראש השנה

גם אנו כבר כמעט הגענו לראש השנה, שיחול בעוד שלושה ימים, ונדרש מאיתנו להגביר את מאמצי הניקיון הנפשי שלנו.

”קִדְּשׁוּ צֶדֶק קִרְאוּ עֲצָרָה”

ה'שולחן ערוך' מתאר את ההכנה הראויה ליום הדין²:
”נוהגים להתענות ערב ראש השנה”. ב'משנה ברורה' מובא על כך בשם המהרי”ל והקדמונים³: ”ואפילו התינוקות מתעניין... רצונו לומר: נערים שהגיעו ל”ג לזכר וי”ב שנים לנקבה”. ה'משנה ברורה' מוסיף שאף לא נחוץ לקבל את התענית הזו. על אף שתענית יחיד יש לקבל מבעוד יום בתפילת המנחה, לגבי תענית זו אין צורך בכך משום שהיא נחשבת כתענית ציבור במידת-מה. המקור לתענית זו הוא בדברי המדרש המפורסם המובא בטור⁴, ובו משל לעיר

”רָחֲצוּ הַזֵּכֶּה הַסִּיר וְרַע מֵעַלְיָכֶם”

אנו מתכוונים לראש השנה, יום הדין, במשך שלושים יום¹. שמעתי פעם מהרב שלמה וולבה זצ”ל, בעל 'עלי שור' משל יפה על כך: משל

למנקה ארובות, שבאופן תמידי

גופו ובגדיו היו מושחרים מחמת פיח הארובות שהיה דבק בו. כאשר בתו עמדה להתחתן היא הפצירה בו מבעוד מועד: ”אבא, בעוד שלושים יחול יום חופתי. אני מבקשת ממך להתקלח ולהסיר מעצמך את הפיח השחור, שכה

קשה להתנקות ממנו”. אולם, האב המשיך בענייניו ודחה את הניקיון עד ליום האחרון, ערב החתונה, והבת כבר מתחננת מאביה שיתנקה בטרם תתחיל החופה.

¹ עיין מנהגי מהרי”ל, ימים נוראים, אות א: ”צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו קודם יום הדין של ראש השנה. וירגיל את עצמו כל ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה”; לקט יושר (מתורת בעל תרומת הדשן), חלק א, עמוד קכ: ”מר”ח אלול ואילך יתחיל בזריזות ובזהירות, כי אז ל” יום קודם יום הדין, זמן ב”ד ל” יום ותוקעים כדי להזהיר בתשובה לבקש זכותיו ליום הדין”.

² שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ב

³ משנה ברורה, שם, סעיף קטן טז

⁴ טור, שם (על פי תנחומא, אמור, סימן כג): ”משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו. בא אליה בחיל לגבותו. כשנתקרב

שמתעורר על ידי הספרים. זאת אומרת, אם מאן־דהו חושב שמתאים לו לערוך תענית דיבור במשך שלושה ימים, למשל, או דברים אחרים, יעשה זאת.

יש ספרים נפלאים היכולים להכין אותנו לימים הקדושים המשמשים ובאים, ואזכיר רק כמה מהם: 'נתיבות שלום'; 'שפתי חיים' של הרב חיים פרידלנדר זצ"ל; 'שיחות לראש השנה' למו"ר הרב אביגדר נבנצל שליט"א, שנערך בידי בוגר הישיבה הרב יוסף אליהו; 'באור פניך' על חודש אלול וחגי תשרי מאת הרב ראובן ששון שליט"א, שאנו זוכים ליהנות מאורו בבית מדרשנו, ועוד רבים אחרים.

"בְּדָתִים וּבְכָרְשִׁים דְּפִקְנוּ דְּלִתִּיהֶ" ⁸

ראש השנה הוא יום נפלא, יום גדול, המחייב הכנה רוחנית ונפשית גדולה מאוד. אלמלא כן, הימים הגדולים הללו עלולים לחלוף רק כימים שמתפללים בהם מעט ואוכלים תפוח בדבש, חלילה. כבר העיד בפניי אחד התלמידים שבזכות הדברים ששמע כאן הוא חווה ראש השנה שונה לחלוטין, ועל כן ברצוני להרחיב היום על אודות העבודה המיוחדת לימי ראש השנה.

במסכת ראש השנה מובאות מספר מימרות המהוות מעין קריאת כיוון לאופן שבו יש לגשת אל הימים הללו. כך מובא שם⁸: **"ואמר רבי יצחק: כל שנה שרשה (ענייה, דלה) בתחלתה - מתעשרת בסופה"**. מסביר רש"י על אתר: **"שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר⁹: 'תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ'"**. כאשר הרש, העני, מגיע לבקש דבר־מה הוא עושה זאת בהפצרה ובתחינה, ואילו העשיר יעשה זאת בחוצפה ובציווי. אם כן, רבי יצחק מלמדנו במילים קצרות אלו את הדרך הנכונה לגשת לתפילה, וזוהי עצה מופלאה כיצד לזכות ביום הדין בברכה לנו, לסובבים

שנדרשה לשכך את חמת המלך, ועשתה זאת בשלושה גלים ומעגלים. בדומה לכך, בערב ראש השנה "גדולי המדינה" יוצאים לקראת המלך ומתענים, ובימים הבאים מצטרפים אליהם שאר בני המדינה. על אף שאנו איננו "גדולים", אומר ה'בית יוסף' שבעניין הזה אנו רשאים לעשות את עצמנו גדולים⁵. אמנם לא כל כך התחנכנו לכך, אך כדאי לעשות זאת ולצום. אמר לי בעבר מו"ר הרב אביגדר נבנצל שליט"א שהוא חושב שאף לכתחילה די לצום עד לחצות היום בלבד, ותו לא⁶.

"הַכּוֹז לְקִרְאָת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" ⁷

משמעות התענית בערב ראש השנה היא שיום הדין דורש להכנה רוחנית ולא ניתן לבוא בשעריו סתם כך. עלינו לנצל את שלושת הימים שנותרו ולהתכונן לקראת יום ראש השנה הקדוש הקרב ובא. בימים אלו אנו נדרשים להקדיש זמן ללימוד ענייני ראש השנה, כל אחד לפי תחושתו, גם אם הדבר בא על ידי דברים אחרים.

הרב זצ"ל כותב ב'אורות התשובה' שהתחושה מהו המזון הרוחני היכול להשפיע על כל אחד משתנה לעיתים⁷: **"צריכין להתחזק באומץ ביטחון בחסד עליון ברוך הוא ולאחוז בתורה ובעבודה כל אחד כפי מידתו. ואם לפעמים יראה לו שהמידה מתעוררת על ידי קריאה בספרים מענייני מוסר ויראה היא לא לפי מידתו, אז יתבונן מה מידתו ויתחזק ויתאמץ בייחוד במידתו העצמית וגם מזה אל ינח ידו ממה**

אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו: אין לנו מה ליתן לך! הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא; בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה. **ערב ראש השנה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם;** ב'ימים - בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים; ביום הכיפורים הכל מתענין ומוותר להם הכל".

⁵ בית יוסף, שם ד"ה ואהא: "ואף על גב דבמדרש קאמר דב'ערב ראש השנה גדולים מתענים' נהגו באשכנז להתענות כולם, משום דבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול - עושה".

⁶ עיין פסקי תשובות, שם, אות כ; ירושלים במועדיה - ירח האיתנים, עמוד קסז
⁷ אורות התשובה, פרק יד, אות טו

⁸ ראש השנה, דף טז, עמוד ב
⁹ משלי, פרק יח, פסוק כג

עצמנו. בארבעים ושמונה שעות אלו קובעים בשמיים את כל מה שיהיה איתנו.

על כן, לא עת לחשות היא העת הזו. לא ניתן לבזבז כעת את הזמן ולא לעמוד על המשמר. אנסה לבאר זאת יותר.

"מַה לָּךְ נִרְדָּם"

מובא בפוסקים בשם הירושלמי¹¹: "מֵאֵן דְּדַמִּיָּה בְּרִישׁ שְׁתָּא - דְּדַמִּיָּה מְזִלִּי" - הישן בראש השנה גם מזלו ישן. העולם שלנו, מודרני ומפותח ככל שיהיה, אוהב להיתפס למיסטיקה ולכן יש נטייה להבין את המשפט כפשוטו. אני איני מבין את הדברים לאשורם, ועם זאת ברור לי שהדבר שריר וקיים.

דומה שמשמעות הדברים היא שראש השנה אינו זמן המתאים לשינה. זוהי קריאת השכמה עבורנו, כפי שקרא רב החובל ליונה הנביא¹²:

"מַה לָּךְ נִרְדָּם קוֹם קָרָא אֶל אֱלֹקֶיךָ". הלוא מתחוללת סערה בחוץ, מדינת ישראל מוקפת באתגרים קשים מכל עבריה, מבית ומחוץ, ורבות מונח כעת על כף המאזניים. גם גורלו של כל אחד ואחד עומד לבחינה ביום זה. אי אפשר שלא להיות דרוך בעת הזו! אי אפשר לישון! דומה הדבר לחייל שבאמצע קרב יניח את נשקו וייקח פסק זמן להפוגה ולצפייה בפלאפון. לא זהו הזמן המתאים לכך!

על כך כתב ה'משנה ברורה'¹³: "וְיִוָּשֵׁב בְּטֵל כְּיִשָּׁן דְּמִי". להבנתי, הנקודה אינה האם בפועל אדם ישן או לא, אלא האם הוא מבין את משמעותו של הזמן הכביר והתמציתי שהוא שרוי בו כעת. בפרק זמן זה הכל נקבע, וביד כל אחד ואחד מאיתנו לפעול רבות ולהביא ברכה לעולם. חבל להפסיד את ההזמנות היקרה מפז על הבלים,

אותנו, למשפחתנו ולכלל ישראל. הכוונה היא שעלינו לעמוד לפני ה' בראש בשנה מתוך תחושה שאנו דלים וריקים, ככאלה שלא מגיע להם דבר וכל שיש לנו ניתן לנו בחסד ה' עלינו.

ה'שפתי חיים' מסביר שכאשר האדם עומד בדין בראש השנה הוא מצוי במצב מאופס. גם אם נדמה לו שהוא צבר רכוש ויכולות, אין הדבר נכון. הכל נתון כעת על כף המאזניים ותלוי ברצון שמיים לטוב ולמוטב - אם הקב"ה ירצה הוא יוסיף להזרים לכל אחד את השפע שהוכן לו, ואם לאו - הוא ימעט או יעצור אותו, חלילה¹⁰. רבי אמנון ממגנצא האריך להמחיש בפיוטו הנפלא 'ונתנה תוקף' שהדין מקיף את כל פרטיהם של חיי האדם: "כִּמְהָ יַעֲבִירוֹן וְכִמְהָ יִבְרֹאוּ, מִי יִחְיֶה וּמִי יָמוּת... מִי בְּמִים וּמִי בְּאֵשׁ... מִי יִנּוּחַ וּמִי יָנוּעַ", שהלוא "בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה יִכְתְּבוּן, וְיִבְיוּ צוּם כְּפֹר יִחְתְּמוּן". עלינו לחוש אפוא בעומדנו לפני ה' בראש השנה שאין לנו כעת מאומה, ועלינו לבקש הכל מהתחלה. זוהי עבודה לא פשוטה, ואנו נדרשים לסגל לעצמנו תחושה זו ולהתייצב לפני ה' בתחושת התבטלות.

"וְכָתֹב וְנָתַתָּם בְּטַבְעֵת הַמֶּלֶךְ"

בראש השנה נקבעים גם כל העניינים הכלליים, שעתידים להתרחש במהלך השנה הבאה: "וְעַל הַמְּדִינֹת בּוֹ יֹאמֶר אֵיזוֹ לַחֲרֹב וְאֵיזוֹ לְשָׁלוֹם". למשל, בראש השנה ייקבע אם בשנה הבאה תפרוץ מלחמה נוספת. מו"ר הרב נבנצל שליט"א התבטא פעם שביום ראש השנה, מדפיסים בשמיים את העיתונים של כל השנה, אלא שבפועל הכתבה תתפרסם ביום ובמועד שנקבע לה.

ראש השנה מונה ארבעים ושמונה שעות. בארבעים ושמונה שעות אלו נקבע מה יהיה בשנה הקרובה בעולם, במדינת ישראל, במשפחותינו, בישיבתנו, ביחידתנו בצבא ולנו

¹¹ דרכי משה, אורח חיים, סימן תקפג, סעיף קטן ב, והובא בדברי אחרונים רבים (כדוגמת זה מופיע בזוהר ויקהל, דף קצט, עמוד א). עיין עוד דברי הרמ"א על השולחן ערוך, שם, סעיף ב: "וגם נוהגים שלא לישן ביום ראש השנה, ומנהג נכון הוא".

¹² יונה, פרק א, פסוק ו

¹³ משנה ברורה, שם, סעיף קטן ט

¹⁰ שפתי חיים, מועדים, חלק א, עמודים קי-קיב

במקום לפעול לטובת העולם, עם ישראל, המדינה והמשפחה.

את ההדגשה על דבר הייחודיות של ארבעים ושמונה השעות הללו שמעתי מהרב שלמה וולבה זצ”ל, שסיפר שהגרי”ז מבריסק היה חס מאוד על זמנו בראש השנה. הוא סיפר שבהפסקות שבין התפילות היה הגרי”ז נוהג דווקא לקרוא תהלים, ולא היה לומד גמרא. כשנשאל לפרש הדבר הוא הסביר שאם ירצה ללמוד גמרא עלול להיווצר מכך הפסד זמן – הוא יאלץ ללכת לארון הספרים, לחפש את הגמרא שהוא לומד ואם היא לא תהיה בנמצא הרי יצא שהפסיד מספר רגעים יקרים של היום הקדוש. על כן, מוטב לקרוא תהלים וכך לא להפסיד רגע מזמני עליון ביום זה (כיום מובא סיפור זה גם ב’משנה ברורה – דרשו’).

לאור זאת, ברור לי כשמש בצהריים שעדיף לישון במטרה לאגור כוח כדי להתפלל כראוי, מאשר להקפיד שלא לישון אך לבזבז את הזמן במשחקים ובקריאת עיתונים וכדומה. אין לי שום ספק שזהו הדבר שהקב”ה רוצה מאיתנו בראש השנה, מבלי להיתפס למיסטיקה. אמנם משתדלים שלא לישון לפני חצות היום, כפי שמובא בפוסקים, אך יש לשקול את הדברים מתוך היגיון של תורה.

”וְגִילּוֹ בְּרַעְדָּה”

פעמים רבות שמענו ממו”ר הרב ישעיהו הדרי זצ”ל שאופיו של ראש השנה צריך להיות בבחינת **”גִּילּוֹ בְּרַעְדָּה”**¹⁴ וככתוב ב’תנא דבי אליהו’¹⁵: **”יִרְאָתִי מִתּוֹף שְׂמִיחָתִי, וְשְׂמִיחָתִי מִתּוֹף יִרְאָתִי”**. (באחת השיחות האחרונות הראיתי לכך בית-אב בדברי אדמו”ר הזקן בעל ה’תניא’).

לראש השנה ישנם שני ממדים. מחד גיסא, זהו יום של שמחה עצומה על כך שממליכים את

הקב”ה¹⁶. רצון ה’ הוא שנבקש ממנו ביומיים הללו להתגלות בעולמו, וזאת על ידי עם ישראל. לכן, התפילות שתוקנו ליום זה בידי מתקני התפילות, שהיו קדושי עליון, הן כלליות ועוסקות בגילוי מלכות ה’ – **”מְלוּכָה עַל כָּל הָעוֹלָם כָּל בְּכוֹדָה”**! זהו דבר מופלא! מלך מלכי המלכים תולה את התגלותו בעולם בקבלת על מלכות שמיים של כל אחד ואחד מאיתנו. הקב”ה תלה את מידת גילוי מלכות שמיים, בעולם ובמדינת ישראל, במידה שבה אנו נמליך אותו עלינו בראש השנה, וזהו עניינו של הדין. ממילא, מובן מדוע בסדר התפילה לא מופיעות בקשות פרטיות¹⁷.

ביום זה שוררת הרבה “גילה ברעדה”¹⁸, אולם היות וזהו יום הדין אין בו מקום לקלות ראש ולריקודי חתונה¹⁹.

אמנם בבית מדרשנו הקירות רועדים ששרים **”וַיִּתְּנוּ לָהּ כֶּתֶר מְלוּכָה”** או **”שְׂמִיחָה לְאַרְצָה”**, אך הנהגתו של מו”ר הרב הדרי זצ”ל לא הייתה כך. בעבר לא הרשו בעולם הישיבות לרקוד בתפילות ראש השנה, וגם כיום בישיבות רבות לא רוקדים ביום הדין. על שמחתנו בראש השנה להיות מהולה ביראה, וגם כשאנו רוקדים יש לעשות זאת מתוך כבוד ראש ומתוך חרדת הדין, בבחינת **”שְׂמִיחָתִי מִתּוֹף יִרְאָתִי”**. זוהי אכן עבודה קשה, המצריכה לשקול בפלס את מעשינו ותחושותינו. יש צורך, אם כן, להיות בדרגה רוחנית גבוהה כדי לעבוד את עבודת ראש השנה כראוי.

¹⁶ עיין תוספת מעשה רב, אות נח: “ואדמו”ר (הגר”א) שמח למאוד בעת תקיעת שופר, כי כן אמר, שצריך להיות רוב שמחה וחדווה כדוגמת המדינה שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן אנחנו בתקיעת שופר ממליכים לקב”ה בכל עולמות שאנחנו עמו”.

¹⁷ עיין נפש החיים, שער ב, פרק יא: “ועינינו הראות בנוסח תפלת ראש השנה, שהוא מסודר מראשו עד סופו רק על כבוד מלכותו ית”ש שתתעלה כבתחלה”.

¹⁸ יש לראש השנה גם דין של ‘רגל’, כמבואר בפוסקים (שולחן ערוך, יורה דעה, שצט, ו) שהוא מבטל אבלות שבעה.

¹⁹ עיין פירוש המשנה לרמב”ם, ראש השנה, פרק ד, משנה ז: “שאיין קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי תפלה והכנעה לפני ה’ ויראה ממנו וניסה אליו ותשובה ותחנון ובקשת מחילה, ואין ראוי במצבים כאלה לשמוח ולשיש”.

¹⁴ תהילים, פרק ב, פסוק יא

¹⁵ תנא דבי אליהו רבה, פרק ג

”שְׂמֵחָה לְאַרְצָה”

גם אני באופן אישי נמנעתי במשך שנים רבות לשיר בתפילה את המילים הנפלאות של ברכת **”אַתָּה בְּחֶרְתָּנוּ”**, שכה מתאים לשיר אותן בשמחת תורה. עם זאת, בשנים האחרונות החלטתי לשלב את שיר זה בתפילת הישיבה. החלטה זו לא נבעה מנהייה אחר הציבור, חלילה, אלא מהבנה מעמיקה של תפקידנו בעת הזו, ואנסה להסביר זאת.

ככל שגאולתו של עם ישראל הולכת ומתקדמת כך גם השמחה הולכת ותופסת מקום נרחב יותר בעבודת ה', משום שזהו עניינה של ארץ ישראל²⁰.

ה'זוהר' הקדוש מקשה שלכאורה ישנה סתירה בין שני פסוקים - בעוד שפסוק אחד מורה **”עֲבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה”**²¹ הרי שכתוב אחר מדריך: **”עֲבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה”**²². הא כיצד? מיישב ה'זוהר' הקדוש שהפסוק הראשון עוסק בחוץ לארץ ואילו הפסוק השני מדבר על ארץ ישראל. על ארץ ישראל נאמר **”עֲבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה”** ועל עבודת ה' להיעשות בה מתוך שמחה, ואילו בחוץ לארץ - לא כך²³.

נוסף לכך, בתלמוד הבבלי מוסבר שבראש השנה לא אומרים הלל משום שזוהי עת שבה **”ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו”**, ובזמן שכזה לא מתאים לומר הלל²⁴. לעומת זאת, בירושלמי מובא צד אחר של ימים אלו²⁵: **”אי זו**

אומה כאומה הזאת! בנוהג שבעולם, אדם יודע שיש לו דין - לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא. אבל ישראל אינו כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם, ואוכלין ושותין ושמחים. יודעין שהקב”ה עושה להן ניסים”. את דברי הירושלמי הללו מביא הגר”א כמקור לדברי ה'שלחן ערוך' על כך ש**”מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה”**²⁶. (אמנם, גם לפי הירושלמי לא קוראים הלל בראש השנה, ואף לא בארץ ישראל, משום שסוף-סוף **”ספרי חיים וספרי מתים פתוחים”** ו**”גילו בְּרַעְיָה”** כתיב.)

בשל כך מובא בשם הגר”א שאסור לבכות בראש השנה, שכן זהו יום טוב²⁷. מנגד, הפוסקים הביאו את עדותם של תלמידי האר”י הקדוש שהוא **”היה נוהג מורי ז”ל לבכות הרבה בתפלת ראש השנה, אפילו שהוא יום טוב... והיה אומר מורי ז”ל כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים האלו הוא הוראה שאין נשמתו הגונה ושלמה”**²⁸. דומה שדבריו של האר”י נוסחו בדיוק רב, ולא לחינם הוא נקט בלשונו: **”מי שאין בכיה נופלת עליו בימים האלו”**. מו”ר הרב יעקב כ”ץ שליט”א הסביר לנו שגם לפי האר”י אין לאדם לעורר את עצמו לבכי, אלא דווקא אם **”נופלת עליו בכייה”**²⁹. ייתכן אף שבכייה זו תהיה בכייה של שמחה והתרגשות, בכייה על הזכייה הגדולה בכך ש**”אתה בחרתנו”**³⁰, והדבר אכן מורה שפועמת בקרבו נשמה גדולה.

²⁶ אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ד. עיין עוד שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תקצז, סעיף א: **”אוכלים ושותים ושמחים... אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם”**.

²⁷ מעשה רב, אות רז

²⁸ שער הכוונות, דרושי ראש השנה, הקדמה, אות יד. הובא בנושאי הכלים על שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תקפד, סעיף א. ²⁹ ראה הסברו של רבי שריה דבליצקי זצ”ל בישוורון, כרך מא, עמוד קלט. עיין עוד במעשה רב מהדורת זלושינסקי, שם, ליקוטי הגר”א, סעיף קטן ז, בשם כתבי הרי”ז מסלנט: **”עניין לבכות בראש השנה אמר הגר”ח [מוולוז'ין]: כשהולך מעצמו בתפילה מותר... וזולת תפלה יהיה בשמחה, בשפלות ובהכנעה”**.

³⁰ עיין כעין זה במשנה ברורה, סימן רפח, סעיף קטן ד: **”אם מחמת רוב דביקותו בהקב”ה זולגים עיניו דמעות, שכן מצינו ברבי עקיבא בזוהר חדש שהיה בוכה מאד באמרו שיר השירים, באשר שידע היכן הדברים מגיעים”**.

²⁰ עיין אור החיים, דברים, פרק כו, פסוק א: **”שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ”**.

²¹ תהלים, פרק ב, פסוק יא

²² תהלים, פרק ק, פסוק ב

²³ זוהר, במדבר, דף קיח, עמוד א: **”כתוב אחד אומר: 'עֲבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה', וכתוב אחד אומר: 'עֲבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה' וגילו בְּרַעְיָה”**. מה בין האי להאי? אלא כֵּן בְּזִמְנָא דְיִשְׂרָאֵל שְׂרָאן בְּאַרְעָא קְדִישָׁא, כֵּן בְּזִמְנָא דְיִשְׂרָאֵל שְׂרָאן בְּאַרְעָא אַחְרָא. עֲבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה, דְּאֵין פְּנִסֵּת יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנָא דְּאֵיהִי בְּגִלְוָתָא בִּינֵי עַמְמִי”.

²⁴ ראש השנה, דף לב, עמוד ב: **”דבראש השנה ליכא הלל. מאי טעמא? אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו - וישראל אומרים שירה!?”**

²⁵ ירושלמי ראש השנה, פרק א, הלכה ג

"זְכַרְנִי ה' בְּרִצּוֹן עֲמֶךָ"

זהו מענה לשאלה גדולה שנשאלה פעמים רבות. כאמור, ראש השנה הוא יום הדין שבו נחתכים חיים לכל חי. למרות זאת, התפילות עוסקות כולן בענייני הכלל, ואם כן מהו המקום שניתן לבקשות הפרט ולתחינותיו על עצמו? מתי יוכל זוג שלא זכה לילדים להתפלל על כך ביום שבו נפקדו האימהות? מהו העיתוי המתאים להתחנן על משפחותינו וחיינו הפרטיים?

שאלה זו עולה כבר מדברי ה'זוהר' הקדוש המפורסמים³¹ שפירש את שאלתו של אלישע את האישה השונמית³²: **"הִישׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הַצָּבָא"**, כשאלה האם היא זקוקה שיתפלל עבורה למלכו של עולם שייוולדו לה ילדים. אך האישה השיבה בעוז רוח: **"בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנֹכִי יֹשֶׁבֶת" - "לֹא בָעֵינָא לְמַהוּי רִשְׁמֵאָה לְעֵילָא, אֶלָּא לְאַעְלָא רִישָׁאִי בִין סְגִיָּאִין וְלֹא לְאַפְקָא מִכְּלָא דְלֵהוּן"**, אין אני רוצה אלא להיכלל בבקשות הכלל.

לכאורה נחלקו בזה גדולי הדור בישיבתנו. בספרו של מו"ר הגדול הגאון הרב נבנצל 'שיחות לראש השנה' מוסבר שבבקשתנו להתגלותו של מלכו של עולם כרוך גם שהוא יעניק לנו את האמצעים הזקוקים לנו לשם כך. כשם שהרמטכ"ל חייב לספק לחייליו את האמצעים הנחוצים לניצחון במלחמה - לטנקיסט את הפגזים לטנק, ולחי"רניק רובה - גם כשמבקשים **"מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבֻּדָּה"** מקופלת בכך הבקשה לסיפוק האמצעים הנדרשים לזאת עבורנו. גישה זו עולה בקנה אחד עם הדברים המובאים בסידור הגר"א שבראש השנה אין לבקש בקשות פרטיות³³.

לעומת זאת, רבנו הגדול הרב יעקב כ"ץ שליט"א חינך אותנו בסגנון אחר, המובא בסידור הגר"א בהערה בשם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: **"כִּי צָרִיךְ אָדָם גַּם כֵּן לְהַתְּבוֹנֵן בְּעֲצָמוֹ אִם פִּיּוֹ וּלְבֹו שׁוּוֹיִן... וְלֹא יִתְּעָה בְּדַמְיוֹן כּוֹזֵב, לֵאמֹר: כִּבְר עֲלִיתִי לְמַעַל הָרְמָה לְהַתְּפַלֵּל רַק בְּעַד הַכֹּלָל וְלֹא בְּעַד צָרָתִי עֲצָמִי"**. אומר רבי ישראל מסלנט שאל לאדם לרמות את עצמו. אל תתפלל על הופעת מלכות ה' באיים הרחוקים ובכל קצוות תבל, ותשכח שגם אתה עצמך צריך להיכלל בכך.

אמנם, הרב קוק כותב באחת מאגרותיו כי **"בְּדוֹרוֹת הָאֲחֵרִים יָפָה לָנוּ מְאֹד כָּל שִׁיחָתָם שֶׁל תַּלְמִידֵי הָגֵר"א יַחַד עִם תַּלְמִידֵי הַבַּעַשׁ ט"ו"**³⁴, ואני סבור שכעין זאת ניתן לומר גם ביחס לדבריהם של שני הגדולים הללו. נראה שאין מחלוקת מהותית הנטושה ביניהם והדבר תלוי במדרגתו של האדם וברמתו הרוחנית. מסופר שהרב זצ"ל ביקש מהרב חרל"פ שיתפלל על הרב צבי יהודה זצ"ל שיהיו לו ילדים, אני עצמי איני מסוגל לבקש בקשות פרטיות, הסביר הרב זצ"ל. אנו איננו מסוגלים לשער מדרגה כה גבוהה, שבה אדם נתון לגמרי לשאיפות הכלל ואיננו יכול להביע את משאלותיו הפרטיות. אם אנו נחשוב את עצמנו לכאלה - לא יהיה זה אלא דמיונות. אי לכך, נחוץ לבקש את שני הדברים הללו ואין כל סתירה ביניהם.

על כן, למעשה נחוץ לבקש בעיקר על הכלל ועל גילוי מלכות ה', על **"תֵּן כְּבוֹד יְיָ לְעַמְּךָ"**, על כך שעם ישראל לא יושפל חלילה כפי שהיה לפני שמונים שנה תוך חילול ה' כה גדול, אלא להפך - חיל האוויר של צה"ל יהלום באויבי ישראל עד עפר, ובכך יהיה **"כְּבוֹד לְעַמְּךָ"**. עם זאת, לימד אותנו הרב יעקב שליט"א, צריך שנרגיש שזהו יום הדין שבו נחתך גורלו של כל אחד מאיתנו, ובו יש לבקש על חיינו וחיי משפחותינו. אדרבה, מי שאינו מבקש זאת

³¹ זוהר, בראשית, דף סט, עמוד ב; שם, דף קס, עמוד ב

³² מלכים ב, פרק ד, פסוק יג

³³ סידור הגר"א, אשי ישראל, פתיחה לתפילת ראש השנה: "והביטה וראה איך תקנו לנו קדמונינו ז"ל בתפלת ר"ה שנתקנה רק על בקשת כבוד השכינה שיתגלה כבודו ותראה מלכותו".

³⁴ אגרות הראי"ה, אגרת רסו, עמוד שד

זו עיקר מגמתנו, אלא בשביל ריבוננו של עולם. על כן, בראש השנה אנו מבקשים שריבוננו של עולם יתגלה למענו על עם ישראל, על הפרט ועל הכלל.

”לְעַם נִזְדָּד כִּי עָשָׂה”

הדברים נחוצים במיוחד בדורנו, דור הגאולה. הרב צבי יהודה זצ”ל לימדנו פעמים רבות מספור את דברי ה’חסד לאברהם’ – רבי אברהם אזולאי, סבו של החיד”א – שמי שזכה לחיות בארץ ישראל, להיוולד בה או לעלות אליה, זוכה לנשמה מיוחדת³⁷. כך כתב גם הרב זצ”ל ב’אורות’³⁸: **”הנשמה הכללית של כנסת ישראל אינה שורה באיש הפרטי כי אם בארץ ישראל, ותיכף כשבא אדם לארץ ישראל מתבטלת נשמתו הפרטית מפני האור הגדול של הנשמה הכללית הנכנסת לתוכו”**. גם אם מדובר בצדיק הגדול ביותר בניו יורק אין לו נשמה כללית, הוא לא זכה לכך, ולעומת זאת גם באדם פשוט הגר בארץ ישראל פועמת נשמה כזו. אכן, הרב זצ”ל מדגיש בהמשך שמידת הופעתה תלויה בעבודתו הרוחנית של כל אחד ואחד, ולשם כך נועד החינוך שלנו בישיבות.

לאור הדברים הללו מובן מדוע הירושלמי אומר ששמחים בראש השנה. ביום זה אנו שמחים בשמחת הכלל, שהלוא כלל ישראל תמיד יוצא זכאי בדיון, כדברי המדרש: **”יודעין שהקב”ה עושה להם ניסים”**³⁹.

גם אנו באופן פרטי מאמינים, מקווים ומתפללים לאחר שלוש שנים כה מטלטלות

מורה על חולשה בהרגשת עוצמת הדין וחוסר הבנה במשמעותו האמיתית. את הבקשות הפרטיות הללו יש להוסיף בקשות פרטיות בתוך תחינת ‘אלוקי נצור’, שהיא תפילה פרטית שאינה חלק מנוסח התפילה העיקרי³⁵.

אם כן, עיקר העבודה היא להתאמץ בתפילה על גילוי ה’ בעולם, ועם זה לא להתעלם מצרכי הפרט, מפני שאנו אכן חרדים מהדין שבו נגזר מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש. גם על המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום, כפי שלפני שלוש שנים הוכרז בשמיים בראש השנה שבשמחת תורה מדינת ישראל תספוג את המכה החזקה שקיבלה. ביום זה **”בְּרִיּוֹת בּוֹ יִפְקְדוּ”**, ואף **”מְלָאכִים יַחְפְּזוּ, וְחֵיל וְרַעְדָּה יֵאֱחָזוּ”** וגם בהם אוחז פחד הדין.

”לְמַעַן אֵלֵּהֵינוּ עָשָׂה, וְלֹא לָנוּ”

בימים הנוראים אנו מתפללים: **”זְכֵרְנוּ לַחַיִּים, מֶלֶךְ חַפֵּץ בַּחַיִּים, וּפְתָּנוּ בְּסֶפֶר הַחַיִּים, לְמַעַן אֱלֹקִים חַיִּים”** – כיצד אנו מעזים לבקש זאת? כך אומר ה’זוהר’ הקדוש שאנחנו באים לפני בורא עולם ואומרים לו: **”הב, הב”** – תן, תן, כמו כלבים³⁶. וכי כך ראוי? על מה נסמכת בקשתנו? זוהי טענה נוראה! על כן, אנחנו אומרים כי בקשתנו היא **”לְמַעַן אֱלֹקִים חַיִּים!”** אנו מבקשים שחיילים לא ייפגעו בקרבות, ובכך יתגדל כבוד ה’ ויתקדש שמו בזכות הניסים שהוא עושה לעם ישראל. זה למענך, ריבוננו של עולם, לא למעננו! הלוא כל ענייננו בחיים הוא שיתקדש שמך ותתגלה בעולם ו”**יֹאמֶר כָּל אִשָּׁר נִשְׁמָה בְּאֶפֶס ה’ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ!”** המשמעות היא שאנו מייחלים לחיים המלאים במשמעות, חיים שהם למענך. אמנם אנחנו גם רוצים ליהנות בחיים, אך לא לשם כך אנחנו חיים ולא

³⁷ חסד לאברהם, מעין שלישי, עין הארץ, נהר יב: “כשהאדם הוא בחו”ל יש לו נפש מהאופנים, וכשזוכה ליכנס לא”י בא אליו נפש מיצירה חדשה ומתלבש תוך הנפש הישנה שלו. ובליה הראשונה שישן בא”י יוצאים ב’ הנפשות ועולים למעלה, ובחזרה אינה חוזרת כי אם החדשה בלבד...”.

³⁸ אורות, אורות ישראל, פרק ז, אות יח

³⁹ עיין מדרש תהלים, מזמור יז: “בראש השנה באין כל באי עולם ועוברים לפניו כבני מרון, ואף ישראל עוברים לפניו עם כל באי עולם. ושני אומות העולם אומרים אנו נצחנו וזכינו בדיון, ואין אדם יודע מי ניצח – אם ישראל נוצחים או אומות העולם... עבר יום הכפורים ואין אדם יודע מי נוצח... כיון שהגיע יום טוב הראשון של חג וכל ישראל גדולים וקטנים נוטלין לולביהם בימינם, ואתרוגיהם בשמאלם, מיד הכל יודעין שישאל נוצחין בדיון”. עיין עוד חכמת שלמה על שלחן ערוך, אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ד.

³⁵ עיין שנות אליהו (לגר”א) הקצר, ברכות, פרק ה, משנה א: “שאסור לכון בתפלה לצורך עצמו, אך להתפלל שיהיו כל ישראל בתכלית השלימות ויהיה נשלם כנסת ישראל למעלה, אבל לא לצורך עצמו. אלא יתפלל ב’אלקי נצור’ על עצמו, שתפלת ‘אלקי נצור’ הוא על עצמו”.

³⁶ תיקוני זוהר, תיקון ו, דף כב, עמוד א: “אלא כלהו צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים הב הב לנא מזונא וסליחו וכפרה וחיי כתבנו לחיים”.

שחלפו על מדינת ישראל, שנים שהיו המטלטלות ביותר מכל שבעים ושמונה שנות קיומה ועם זאת נעשו בהן ניסים גדולים כבירים, שזהו מהלך של החסד האלוקי שהולך ומתגלה לעבר יעד חדש בגאולה. הדבר אמנם גם תלוי בנו הרבה, ואף ייתכן גם שהקב"ה יחליט להוליך אותנו אחרת. אנחנו מאמינים, מקווים ומתפללים, שהניסים הגדולים שעם ישראל חווה, והעובדה שבתקופה זו מגיעים לכותל מידי לילה חמישים-שבעים אלף איש, משקפים תהליך עמוק ההולך ומתקדם, ועל כך השמחה בראש השנה. עם זאת, חונכנו בישיבה בידי הרב הדרי זצ"ל שבראש השנה יש לקיים גם **"גִּילּוֹ בְּרַעְדָּה"** ולחוש את עומק חרדת הדין.

"אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פָּנֶיךָ"

בעוד שלושה ימים ומספר שעות נבוא בשעריהם של הימים הגדולים הקרויים ראש השנה. לוואי ונזכה לנצל כיאות את הימים שנותרו עד לפרוס השנה החדשה, את עשרת ימי התשובה ואת יום הכיפורים שבו יבשרנו הקב"ה: **"סלחתי"**. הקב"ה יכריז באוזנינו שעל אף שלא תקענו בשופר בשנה זו הוא ישפיע לנו מטובו הגדול, בבחינת **"אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פָּנֶיךָ וְקִרְאֹתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ"**⁴⁰. אלו הם י"ג מכילין דרחמי שפתוחים לרווחה בימים אלו, שכנגדם אנו אומרים בתקופה זו את מזמור **"לְדָוִד ה' אֹרִי וְיִשְׁעִי"**⁴¹, ששם הוי"ה מופיע במזמור זה י"ג פעמים כנגד י"ג מידות הרחמים המאירות כעת בעולם⁴². לוואי שכל עם ישראל יזכה להן.

⁴⁰ שמות, פרק יג, פסוק יח

⁴¹ תהלים, פרק כז

⁴² עיין פנים יפות (לבעל ההפלאה), ויקרא, פרק טז, פסוק ל ד"ה ויש לפרש: **"בראש חודש אלול שערי רחמים נפתחים והוא זמן בית דין לפני ראש השנה...** והנה נהגו לומר מן ר"ח אלול עד לאחר הסוכות מזמור כ"ז, ושמעתי הטעם מפני שיש בו י"ג שמות הוי"ה כנגד י"ג מדות המאירים באלול". עיין סידור הר"ש מראשקוב, סדר כוונת ראש חודש אלול.